

КАРНАТ
1931 СЫЛАТЫРЫНЫ
13 КИРЕЛЕН ТАУСАР

УЛУУСКА ТУОРАХТААХ КУЛЬТУРАЛАРЫ БЫҢЫ ТҮМҮКТЭНЭН ЭРЭР

10. Бийилгы сыга Саха сире Россия государствтар күнүлүткүн киирбитэ 370, Саха Автономията тэриилибитэ 60 сылларын улууска Добродуһу шыабын ыһарга уонна бос ыһан 20-21 күнүсүгө мыйдагы.

Улус бәһылыга М.Н. АММОСОВ

**ХАМСААБАТ БААЙГА-ДУОЛГА БЫРААБЫ УОННА
ОЛ ХАМСААНЫН ГОСУДАРСТВЕННАЙДЫК
РЕГИСТРАЦИЯЛАТАРГА ТИЭТЭЙНГ!**

— буюмдар, магарык

най регистратор датыгар

ТЭРЭЭНИННЭЭХТИК ТУРУНАН

• Дьяволом сылан

ҮӨРДЭ ТУНҮҮЙ, СҮҮРДЭЭЧЧИ!

"Оо, аттар түстүлөр!..."
 Үлөн ыла, түлөн ыла түтүлгө,
 Сүрөк чалдыр, сүйүк үлүлөр
 Мулчүргөнөзөк мүнүгө!
 "Охон бизирий, ылан бизирий!
 Үрдө түтүл, сүрдөзөңи!"
 hat-hat-hat-hat-hat-hat-hat-hat!

Сыты кымысы курбулап
Сүрөсү оюлу быдагыга.
Хабалычча туйах таша
Хабар куустасх хамсаньыттар
билер ыраак уунадаган
Кыралдыкка суулаптар

Хос ноната.

Будилла манна каро кестүү
Үтүктэннээх тутанэ,
Кыйыы иһин улуу мөхкүөр,
Хатан кирисии ахсым суруу,
Каро сөбүөх тургаттарин,
Султантан түбэннэ!

Хос ырыта.

Н. ПЕСТРЯКОВА,
государственной
регистрации.

Валя МАКАРОВА,
Сылаң орто оскулатын VII "а" кысасынын

СҮРҮННҮҮР ОРТО ОСКУОЛА ДЬОРО КҮННЭРЭ

Бу ый бүтэниг күннэрэ-оскуолага сэмэй долгуулаах кэм. Үөрэх дьылы түмүктэрин таһаарын, оскуоланы бүтэрээччилэргэ тийэх чуораан долгуулаах мунууттар...

Ыам ыйын 24 күнүгэр алын сүтүк оскуоланы төрдүс кылааһы бүтэрээччилэр очуоттуур дьаһаллара буолан ааста. Н.Г.Михайлова 12 оҕону алта саастаастарыттан түөрт сый устата аабыра-суруйарга, суоттуурга үөрэттэ, билии маннайга бигэ ахылаатын уурда. Оҕолор оскуола администрациятын, үөрэтэр-иитэр коллективин уонна төрөппүттэрин инициативага түөрт сый устата тусоа үөрэммиттарын, туту сатылларын көрдөрдүлөр.

Ыам ыйын 25 күнэ. Оскуола маннайга ытылган - бастааһын сулуу талланыларын таһаар үөрүүлээх линейка буолла. Токсус кылааһы 16 оҕо (4 кыыс уонна 12 уол) бүтэрд. Күннэр минигоригар улахан эппикэттэх кэрдик кэм: госуодарственной экзаменнар туттарыы, аны күтүн оскуолаларыгар үөрэтэрин салбаан онус кылааска үөрэнн. Онон бастааһын оскуолаларын кытары тэҥнэ үүнэллэр. Оскуола директора М.В.Дьячковай выпускниктар госуодарственной экзаменга кириэр бирикээстэрин ааҕан иһитин-көрдө, үөрэх бастыгынарыгар уонна чулуу спортсменнарга, общественниктарга махтал суруктары туттартаата. Оскуола почетительскай сабыттан председателэ, маһы таҕастыыр комбинат директора Г.Г.Монастырева тэрэһэттэн ааҕыттан хас биридии выпускникка 100 солк. харчыны аныгарын биллэрдэ. Улуустаагы үөрэх управлениетын методика Л.И.Федотова, төрөппүттэр ааттарыттан М.М.Васильева выпускниктары, үөрөспүт учууталлары истиг тылларынан ээрдэллээхтэр, оҕолор үөрэх-билии чыччаалын салгыт дьайалларыгар бөгөрдүлөр.

Тийэх чуорааны тыһатар чос оскуола бастыг үөрэнээччилэригэр - токсус кылаасан Яна Григорьевна уонна Коля Амосова (4 кыл.), Маринна Новгородова (3 кыл.) тигистэ. Үөрүүлээх линейка кинигэ оскуола уус-уран самодетельноһун көрдөрдө буолла.

"СО"корр.

ОСКУОЛАНЫ БҮТЭРЭЭЧЧИЛЭРГЭ

Кытамык быһыылаах, тыллан эрэр сибээхтөр, туйаарыма Куо дэттэрэр Нарын-намчы кыргыттар.

Эриллэбэс быһчыганах, эрдэх кэтит сарыннаах, уруу Уолан дэттэрэр Хорсун-хоодуот уолаттар.

Оскуолабытын бүтэрэн Кэтиг эһиги кый ыраах, Үлэ, үөрэх дьыно буолан Олох олорук кэрэтик!

Үлэ ПОПОВА, Хатылы орто оскуолатын VIII кылаас үөрэнээччигэ.

Эһиги оскуолаҕа Мэник-тэник, Үөрө-күтөр Оҕо саастыг ааста. Эһиги үөрөннүгүт Аҕада, Суруйарга, Суоттуурга. Оскуола илпигэ Харастырга, Сынелырга, Үчүгэй кулабыттан араарарга. Оҕо саастыг тургэниг ааһа охсон Бүтэригит эһиги оскуоланы, Үлэниг дьон үтүгэ буолан Аспатын оскуолабыт үрдүк аатын!

Маша СОЛОВЬЕВА, Чуралчы орто оскуолатын IX а кылааһын үөрэнээччигэ.

Үөрэх дьыла түмүктэнэр бу кэллэ. Оҕолорбут ЧРОСИО IV кылааһын хайы-үйбэ бүтэрэн эрэллэр. Билиги, төрөппүттэр, учуутал А.П.Спирidonованы кытта ыкса билсэн, алтыһан үлэһэбиллэнт төрдүс сыла. Бу кэм устата Анна Петровна оҕолорбуттар ийэлэрин тэҥэ истиг, таһаарыстарын курдук эрэнэр киһилэринэн буолла. Кинини сүрдээх эйбэс, оҕо ис туругун, хас биридии уратыларын эйдэллээх билэр, үөрэнэ-эччилэр үчүгэй хаачыстыбаларын чингэтэргэ, мөлтөх өрүттэрин мулуртатарга үлэлээр, төрөппүтэ ыйы-кэрдин, субаама биэрэр учууталынан сыналабыт.

Кылаас төрөппүттэрин Анна Петровна түмэн, биригэ үлэлэтэн, байэ-байэбитин кытта ыкса билсэн таһаарысты, дьуөгэлин буоллубут. Оҕолорбут сайын устата хардарыта ахтыһалларын курдук суох-таһабыт, кылааска, оскуолаҕа ытыллар дьаһалларга көхтөөхтүк кытабыт, учууталбыт салалтатынан албэх көрүнтээх дьаһаллары ытабыт. Олортон сорохторун ахтабыт.

Улуустан бастааһын "Интенсуска" кириэн, 8 оҕо английскайга, информатикага уонна нууча тылыгар эбиг үөрэнэн сертификат ытыллар. Оҕолорго олус туһалаах эбит. Анна Петровна үөрэтэр оҕолорунуун "Искорка" ансамбли тэрийэн, үс куолаһынан ылаан, Майаҕа ытыллыбыт "Хотугу сулус" конкурса лауреат, Дьоккуускайга дипломант үрдүк аатын ытыллар. 560 нүмэртэн кылаас-ансамбль кинилэр эрэ этэ. Ырыа айы атын-атын таҕас модатын сымайдааһын,

"Чуралчынка" кооперативка мэрэйдэ кырыны, Дьоккуускайга "Кэсик" профилакторий кэпсэтин уон хонук устата хонорбуттарын, аһаппыттарын төлөһүү барыта-кэллэ маан арай буолбатах түбүк. Ити курдук Анна Петровна, күннэри үөрэһинэн эрэ мулурдамакка, оҕолорбут күн билилээх, сагалыы өйдөөх-самаалаах буолалларыгар дьулуһар, бары кыабын, дууһатын уураар. Төрөппүттэр ол иһин Анна Петровнабытын олус

БИЛИГНИ КЭМ БАСТЫҢ УЧУУТАЛА

сөбүлүбүт, убаастыбыт.

Төрдүс кылааһы бүтэрээччилэр "Күндү бэлэхит - билии" диктанда ытыллар. Онон предметтарын дьыа кэргэн олимпиадалара буолллар. Нууча тылыгар О.В.Шадрина Светалыын, математикага Р.С.Михайлов уолунуун, саха тылыгар М.Г.Монастырева кыһыһын бастаабытара. Бу дьаһалга төрөппүттэр бары кэрэстэ көхтөөх кыттыыны ытыллыт.

Учуутал үлэтэ үөрэтэр оҕолорун билилэринэн, кинилэр сайдыыларынан, дьобурдарынан, киһи быһытынан хаачыстыбаларынан сыналалар. Кылаас 16 оҕо бары үөрэтэрингэр ситиһиллэр. 5 оҕо үөрэх туйгуна, 8 оҕо хаачыстыбага үөрэнэр, 2 оҕо "Новгородская ааҕылар" уонна "Я-лидер XXI века" республикатаагы конференция кыттылаахтара. Эбиг дьарыкка сыдыбыт оҕолоро улууска нууча тылыгар III миэстэни ытыллар. Анда Осипова акробатиканан дьарыктанар, Китайга ширкэ

БИЛИГНИ КЭМ БАСТЫҢ УЧУУТАЛА

барыктаах. Улуустаагы бастаах спортивной шоуга 19 оскуолаттан I миэстэни ытыллар. Оҕолор спортивной секцияларга үөрүүнэн сыдыллар. Сөня Михайлов дуобакка уонна сүүрүүгэ улууска иккис миэстэлэри ылары ситистэ. Төрөппүт С.В.Шадрина английскай тыл курутуугун салайан ытыллыт. Английскай тылынан "Репка" диктанда оҕолорун ороолларынан оонньосон көрдөрөн, көрөөччүлэр биһирэбиллэрин ытыллар. IV кылаас үөрэнээччилэригэр оҕолор английскайды үчүгэйдик сангараллар, дикциялар олус бэрт. Үлэ кылааска ол дьобурдара убаастаах ханнык. Экологическай иһитигэ О.В.Шадрина өстөстөвөзанине курутуугун илээн-саҕалаан кэллэ. Оҕолор "Хотугу сулус" конкурса бэлэмнэ тэрийэр Мурун-Тымыллыа оскуолатыгар, Хатылыга уо. д. а. сирдэргэ гастроллаабытара.

Уруу үөрөспүт оҕолорун кытта сибээһин Анна Петровна билигин да быспат, кылаас чаастарыгар, араас дьаһалларга кытыһар, субаама буола

сыдыар. Билигин VIII кылааһы бүтэрээччилэр үөрэнээччилэрэ учууталларыгар көмөлөһөн кылаас чаастарын ытыһаллар. А.С.Пушкин төрөбүтэ 200 сылыгар литературнай гостинайы, "Энагоки" диктанда конкурсу байэлэре тэрийэн, салайан ытыллар. "Хотугу сулус" лауреата Клара Егорова орто оскуолага үөрэнэ киирэр күтүмүтэ маннайгы учууталыгар хоһон суруйан "Сага олох" хаһааха бэчээттэлиитэ.

Анна Петровна үлэтигэр си-

тиһиллэрини - төрөппүттэри түмэн, уопсай тылы булан, биригэ үлэлэһинэ. Онуоха төрөппүт комитетын председателэ О.В.Шадрина улахан кууска буолар. Төрөппүттэр үлэлэрин таһынан "Лингва" лааҕыра оҕолор дьарыктаналларыгар кэпсэтингэ-иһэтингэ улахан оруону ыла, спонсордур даҕаны түбэлтэлэрдээх. Бир актыбынай төрөппүтүнэн М.Г.Монастырева буолар. Оҕолору республика киин курагыгар, "Маннааҕаах", "Со-то", "Олонго дойдута" комплекстарга, Чуралчыга хартына галереятыгар сүрүн илэ сыдыааччы киһит. Кылааска Р.С.Михайловтыын аһыллар-сабыллар дуосканы, икки ойбонутар ыскааллары онорбуттара. Үөрэнээччилэргэ анал ыһаака, биотуалет эмиз кинилэр үлэлэрэ.

Улуустаагы метод-холбохтар курактэһиллэригэр А.Н.Гуляева салайааччылаах холбох бастаабыта. Анна Петровна "Төрөппүт кыта үлэ" диктанда номинацияга кыаһы-

лааһынан тахсыбыта уонна үлэтэ туйгуунан сыналалымыта. Бу көрүү түмүгүнэн республикага иһик тахсыбытара. Улуустаагы семинарга билиги учууталбыт үлэтэ сэгээрини ытыллыт. Экологияга программа суруйан республика Грантын ытыллытара, онно билиги кылааспыт салайааччытын үлэтэ эмиз баар. "Уопсайынан, бу үөрэх дьыла түбүктэрдээх даҕаны, ситиһиллэрдээх даҕаны буолла", - диир Анна Петровна. Директигэ "Учитель года - 2002" конкурса кытан "Технология успеха" диктанда номинацияга тиксиптэ.

Ити курдук таһаарылаахтык, нуустатын ууран аҕата төрүттэспит оскуолатыгар үлэли сыдыар билиги учууталбыт. Анна Петровна билигин дьахтар комитетын салайааччыта буолан үтүс өрүттэх үлэни: истиг көрсүтүүлэри, уран тарбактаахтар быһаараллары, байэ-байэ, кыамакка көмөлөһүүнү тэрийэр. Киһи билиги томторбут биһир актыбынай олохтооро. Ону агитэна начальнигынан, сельсовет депутаттынан үлэлээн мотоцикл фондатынан наҕараадалаһыта да түһүлүр.

Иһикитин даҕаны Анна Петровна өссө албэх үөрэнээччилэрин махталларын, талталларын, төрөппүттэр убаастабылларын, биригэ үлэлэри коллегаларын өйөбүллэрин ыла туруу диктанда эрэнэбит.

Д.П.Коркин аатынан ЧРОСИО IV кылааһын үөрэнээччилэрин төрөппүттэрэ.

Хартыскаҕа: А.П.Спирidonова.

Дьоккуускайга көгүл тустууга Россия чемпионатын көрсө

УОЛАТТАРГА РСФСР БАСТАКЫ ЧЕМПИОНА

раһыттан уолаттар ортолоругар РСФСР бастаах чемпионна Н.Н.Сивцев тыһынааҕа буоллар 56 сааһыгар сыдыа этэ...

Коля оҕо сааһа Чуралчыга аастыта. Чуралчы орто оскуолатыгар үөрэнэ сыдыан тустуу көбүөрүгэр аан бастаан 1962 с. тахсыбыта. Очолоро сэттис кылааска үөрэнэр. Маннайгы тренеринэн Д.П.Коркин буолбута. Кинигэ тустуу албастарыгар үйүлүбүтэ, кыаһыга дуулуурга, спортивной сиргэ-майгыга, культурага үөрэммитэ. Очолоро Д.П.Коркинга байэтин саастылаахтара П.Калачев, П.Макаров, С.Карпов, И.Ермолаев, С.Львов, Р.Неустров, П.Шестаков, Н.Кардашевскай, Н.Местников уо. д. а. эмиз саҕардым эрчиллэ сыдыаллара. Бастаах сэмэй ситиһиннэрэ мантан саҕалаһыта.

1963 с. Коля уолаттар ортолоругар курактэһингэ оройуонига бастыыр.1964 с. Чуралчы орто оскуолатын мас спортивной саалатыгар уолаттар иккилии буола-буола көбүөргэ кириэн, эмиз куруутун буоларыны, эрчиллэбитинэн бараллара. Коля эрчиллэн, албэх көлөһүнүн издэһинэн сүүрдүбүтэ. Бары сыал-сорук былаан быһытынан барара. Сотору Дьоккуускай куоракка уолаттар ортолоругар республика чемпионна, салгыы Сибир уонна Дальнай Восток, Россия, онтон үчүгэй буолаһына Советскай Союз түһүлгэлэрэ күүтэллэрэ. Уол тренерэ Д.П.Коркинныын дьобуһаахтык үлэһэбиттэ. Түмүктэ:

бу сыл Коля республика уолаттарга чемпионна буолар. Салгы Улан-Удэ куоракка ытыллыбыт Сибир уонна Дальнай Восток зонатыгар бастыыр. Онон РСФСР уолаттарга финалыгар кыттар быраабы ытыта. Сайын от ыйыгар курактэһин финала Оренбург куоракка ытыллыбыта. Чуралчы орто оскуолатын үөрэнээччигэ Коля Сивцев үлүлүчү үчүгэй түмүктэнэр, бары утарылааччыларын хотон уолаттар ортолоругар РСФСР чемпионун бөчүттэх аатын саха уолаттарыттан бастааһын ылан тренерин Д.П.Коркины улаханньк үөрдүбүтэ, саха тустуутун историйатыгар көмүс буурубаларынан суруллубута. Чуралчы уолаттара В.Карпов иккис, И.Ермолаев төрдүс, 70 кг ыйаһынаахтарга П.Калачев үлүс бириһтээх миэстэлэри ылаттаабытара. Ити кэнигэ, туу тылыбын төлө тардыбытты, чемпионнар үүнэн испиттэрэ. Улахан түһүлгэлэр ааннара тэлэни аһылыбыта. Саха талааннаах тустууктара Союз уонна омук дойдуларын түһүлгэлэригэр чарылбай кыаһылары ситиспиттэ.

Коля улахан дьон түһүлгэлэригэр оройуонун спортивной чыһин 1965 с. хас да улахан курактэһиннэргэ ситиһилээхтэ көмүскэтэлээбитэ. Өрүс илин эһигэрэ зона курактэһинигэр миэстэлэлэр, Н.Н.Тарскай биһинигэр республика чемпионатыгар дьон биһирэбилин ылар сыты халсыһылары көрдөртүүр. Саха сирин профсоюзтарын

көбүөрүгэр спорт маастара Ф.Федотов (Үлэ булу) кытта тэҥнэһэн иккис миэстэни ылар.

1966 с. олунньуга Чуралчыга ытыллыбыт республика "Урожай" общественн курактэһинигэр 57 кг ыйаһынаахтарга бастыыр. Финалга куустэ-ах I разрядтаах тустуугу Н.Кардашевскай (Чуралчы) көбүөргэ ыраастык уураар. 16 тустуугу кэнигэр хаалларар. Олор истэригэр спорт маастара Н.Николаев (Сунтаар), К.Левонтьев (Горнай), В.Давыдов (Уус-Алдан), П.Неустров (Абий), Г.Николаев (Чуралчы) бааллара.

Ситэ-хото тэнийэн тустуубаах сыдыан Н.Сивцев армияҕа ыгырыллар. Сулуусалаабыт сиригэр тустуу секцията суох буолан, тустубатаҕа. Үс сыл армияга үтүс суобастаахтык сулуусалаан кэлэн баран, Дьоккуускайга тыа хаһаайыстыбатын техникумугар үөрэнэ киирэр. Үөрэнэр кэмнэригэр таһыыр тустуугунан дьарыктанар. 1969 с. Саха АССР профсоюзтарын спартакиадаатыгар 52 кг тустан финалга Абий тустууга Константин Стручкова баллынан хотторон, иккис бириһтээх миэстэни ытыта. Кэнигэр Советскай Союз түһүлгэтин кытылааҕа С.Карпов (Чуралчы), классическай тустууга спорт маастара Карл Шестаков курдук билилээх бөдөстөр уо. д. а. хаалбытара. РСФСР профсоюзтарын Дальнай Востоктаагы зонатын түһүлгэтигэр кыттар быраабы

Н.Сивцевкэ итэҕэйбиттэ. Бу зона көбүөргэ Дьоккуускайга тардыллыбыта. Онон Чита, Бурятия, Амур, Приморье, Магадан, Хабаровскай уонна Саха сирин бөдөстөрө кыттыбытара. Билигин бөдөспүт Н.Сивцев утарсааччыларын барыларын хотон бастаабыта. Кэнигэр биһир дойдубааһын, ССРС чемпионатын финалыгар кыттыбыт Н.Ушенискай (Хабаровскай) хаалларбыта. Бу сыл Дьоккуускай куорат аһаҕас түһүлгэтигэр, РСФСР финалыгар тийэ тустуулаһыт. Барытыгар сыты кириһтээх-тахсылаах тустуулары көрдөртүүр.

Хомойоох иһин, I разрядтаах тустуук Николай Сивцев Сахатын сирин бөдөстөрүн курдук үлүлүк тустубатаҕа. Ол эрэри киһи халсыһыларын көрбүт дьон кыаһыга ураты дьулуурдаһын, сыты түргэн хамсыһыларын, эгэлгэ албэһи туттан киирсэрин үмүтаттар. Тыа хаһаайыстыбатын техникумун бүтэрэн баран, Уус-Алдан оройуонун Курбулах нэһиллэргэ аһаҕас, хонну биригэһинэн үлэһэбитэ. Кэргэннэһэн дьыа-уот тэриммитэ, оболоммуттара, Соххоттарга үлэ-хамнас элбээ, Коля үлэтин быһыһыгар тустуу секциятыгар сыдыааччыларга субаама биэрэртэн, занятие да ытартан халан да аһааһааһыта суох этэ. Саас куо кэмигэр тыһыһыан эмизэ ылдыан, билиги кэксэбиттэн эдэр сааһыгар хомолтоохтук туораабыта.

Платон КОРКИН, тустууну сэгээрээччи, I разрядтаах тустуук, Чуралчы с.

